

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת חיי שרה תשע"ג שנה ב' גליון 66
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מעלת האמורא רב פפא

נמצא כי חשדו ברב פפא שהיה גבאי צדקה, שמא העלים עיניו מן הצדקה (ויעו"י בספה"ק בני יששכר (אדר מאמר ד' אות ג') שלמד ממעשה שזה יסוד גדול בענין חשבון נפש וז"ל: "שמזה יש ללמוד שלא רק כאשר בא על אדם סיבה רעה היזק או חולי כדו', צריך לעשות חשבון הנפש על מה ככה הגיע לו, אלא אף אם כמעט אירע לו היזק ולבסוף ניצול ממנה, גם כן צריך להתיישב בלבו לבדוק ולבחון על מה הגיע אליו ככה ולמה ראוי היה לזה, ומה שניצול, הוא בגלל שתלה לו איזה זכות." ע"כ).

כמו כן בגמרא במסכת שבת (דף קמ:) מובא: שרב פפא אמר, שהשותה יין במקום שכר עובר על בל תשחית, שכן שכר זול יותר, ולכן על האדם להעדיף לשתות משקה זול יותר. אולם הגמרא דוחה זאת, מכיון שהשכר פחות בריא לגוף, ונזק לגוף חמור יותר מהפסד ממון.

ומסביר המהרש"א מדוע רב פפא המליץ לשתות שכר מאשר יין, כיון שרב פפא התעסק במכירת שיכר, כמובא בפסחים (קיג.) שהעיד רב פפא על עצמו: "אילו לא הייתי עושה שיכר, לא הייתי מתעשר". משום כך, רב פפא לטובת עצמו אמרה, שהוא היה עושה שכר. ולכן אמרה הגמרא "ולאו מילתא היא".

אולם מעיר על כך הרש"ש: ואני אומר על פירושו של המהרש"א ולאו מילתא היא, כי הגמרא שאומרת על דברי רב פפא "לאו מילתא היא" היא אינה אומרת זאת רק על רב פפא אלא גם על דברי רב חסדא שנאמרו קודם לכן, שמי שאוכל לחם של חיטים ויכול לאכול לחם של שעורים עובר משום "בל תשחית", והרי על דברי רב חסדא אי אפשר לומר כן שהוא אינו נוגע בדבר. ולכן אליבא דאמת אמרה הגמרא שאין לחוש לבל תשחית כי בל תשחית של גופא עדיף על בל תשחית של ממון.

א. רב פפא – "פה אל פה אדבר בו".

בספר ים של שלמה (עמ"ס ב"ק סו"פ י') מביא את דברי דרוש מהרמ"א שנאמרו בסיום מסכת, ושם הוא מסביר, מה הטעם שנהגו ישראל לאחר כל סיום מסכת, לצטט את כל עשרת בניו של רב פפא. יעו"ש בארוכה. ומציין שם הרמ"א כי השם פפ"א הוא ראשי תיבות של "פה אל פה אדבר בו". את התואר בו בורא עולם נתן למשה רבינו. וצריך להבין כיצד זכה רב פפא לתואר נעלה זה?

הגמרא במסכת שבת דף קיח: מביאה: ואמר רבי יוסי: יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו. אמר רב פפא: לדידי חשדן ולא הוה בי (י' בי חשדו ולא היה בי).

רב פפא מעיד על עצמו שחשדו בו, אבל באמת לא היה בו מן החשדות הללו. ואם נעלעל בין דפי הש"ס נראה, כמה וכמה דוגמאות שאין להם אח ורע אצל אמוראים אחרים שחשדו בהם כל כך הרבה כמו אצל רב פפא.

למשל הגמרא במסכת בבא בתרא (י'). מספרת, שרב פפא עלה על הסולם ואחד משלבי הסולם נפל, עד שכמעט רב פפא נפל, והתבטא רב פפא, שהוא קיבל עונש כמו מחללי שבתות וכעובדי עבודת כוכבים. ומבאר רש"י: מחללי שבת ועובדי עבודת כוכבים - בסקילה ואמר מר (כתובות ל:) מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו דדמי לסקילה דתנן (סנהדרין מה.), בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו'. ע"כ. כלומר, שבעצם ניצל מסקילה, שבה חייבים מחללי שבתות ועובדי עכו"ם. אמר לו חייא בר רב מדפתי לרב פפא: שמא עני בא לידך ולא פרנסתו! דתניא, רבי יהושע בן קרחה אומר: כל המעלים עיניו מן הצדקה - כאילו עובד עבודת כוכבים. יעו"ש.

ומסיים הרש"ש ואומר: ואולי דלזה התכוון רב פפא באומרו לעיל (קיה): ילדי חשדן ולא הוה ביי, שהיו חושדים בו כפירוש המהרש"א שאמר שיש להעדיף את שתיית השיכר על היין, כדי שהוא יתעשר והחשד לא היה נכון, כיון שלא זו היתה כוונתו.

כמו כן מצינו במקומות נוספים כל מיני חשדות על רב פפא, למשל, הגמ' בקידושין (עב). דנה בנוגע ליחוסם של מקומות שונים, האם אנשי המקום מוחזקים ככשרים מבחינת ייחוסם, וניתן להינשא איתם. על אחד המקומות מובא שרב פפא אמר, שאין להתחתן עמם כי התערבו בהם כותים. אולם דוחה הגמרא: ולא היא, אישה ביקש מהם ולא נתנו לו.

ומבאר רש"י: איתתא בעא מינייהו - כותיים לא נתערבו בהם, אבל הקול יצא על ידי ששאל כותי אחד אשה מהם אבל הם לא נתנו לו. ויש אומרים רב פפא בעא מינייהו איתתא ולא יהבי ליה, לכך היה מוציא עליהם שמץ פסול וקשה בעיני לומר כן.

וכתבו על כך התוס': איתתא בעא מינייהו ולא יהבו ליה - ולכך הוציא עליהם לעז. ויש מפרשים דקאי אדרב פפא, ולא נהירא דח"י שיעלה בדעתו של אותו צדיק להוציא לעז עליהם שלא כדין.

נמצא, כי יש שפירשו את הגמרא כנגד רב פפא שרצה להוציא לעז לשוא על אנשי המקום מכיון שלא נתנו לו אישה, אך רש"י ותוס' מנקים את רב פפא מכל חשד.

כמו כן הבית יוסף (ח"מ סי' קס"ג ד"ה והרמב"ן) מביא את דברי הרמב"ן שסובר, שעל אף שלמדנו במסכת בבא בתרא (ז:) שתלמידי חכמים פטורים מלשלם מיסים, אבל יש מיסים מסוימים שגם על תלמידי החכמים לשלם, והוא מוכיח זאת מהגמ' בסנהדרין (כו:) האומרת, שרב פפא שילם מס. ועל דברי הרמב"ן כותב הבית יוסף: ומה שהביא ראיה מסנהדרין נראה שיש לדחות, דדילמא רב פפא נושא ונותן להתעשר הוה וכיון שכן לא הוי תורתו אומנותו ולא מיפטר מכרגא (ואינו נפטר ממס).

כלומר, הבית יוסף מפרש, שרב פפא לא קיבל את הפטור של תלמידי חכמים ממס, כיון שהיה עוסק במסחר כדי להתעשר, ועל כן אין תורתו אומנותו, ומזה שלא שילם מס אין ללמוד לשאר תלמידי חכמים.

על דברים אלה כותב החזון איש (יו"ד סי' קנ"א ס"ק ג'): תמוה מאד וכי רב פפא יבטל מתורה בשביל להתעשר.

שוב נמצא, כי חשדו ברב פפא שעסק במסחר על מנת להתעשר, אך החזו"א דוחה את החשד.

כמו כן מובא בברכות (ח:), שרבא מסר לבניו מספר הדרכות, וביניהן: "ואל תשבו על מיטת ארמית". הגמ' דנה בפירוש הדרכה זו, ובפירוש השני אומרת: ואיכא דאמרי ארמית ממש, ומשום מעשה דרב פפא. שהיתה גויה אחת שהלוותה מרב פפא כסף, כשהגיע זמן הפירעון והיא לא באה לפרוע, הלך לביתה לבקש את הפרעון, הכניסההגויה את רב פפא לביתה והציעה לו לשבת על המיטה עד שתביא לו את הכסף, אמר לה: איני יושב עד שתגביהי את המטה. הגביהה את המטה ומצאו שם תינוק מת. אותה גויה חנקה את בנה ושמה אותו מתחת למיטה ורצתה להעליל על רב פפא שהוא הרג אותה. מכאן אמרו חכמים "אסור לישוב על מטת ארמית". אולם לפי רבינו חננאל במסכת ברכות שם ופירוש רש"י ורשב"ם לפסחים (קיב:), רב פפא התיישב על המיטה ובעקבות כך אכן העלילו עליו כי הרג את התינוק, והוא נאלץ לברוח מהמדינה.

נמצא כי אותה אישה ניסתה להחשיד את רב פפא בהריגת בנה ואולי גם הצליחה לפי כמה שיטות.

מקרה נוסף מתואר בגמ' בכתובות (פה:): על שתי נשים שבאו לדין תורה לפני רבא, האחת תבעה את השנייה בסכום כסף, והשנייה כפרה והכחישה את כל המעשה. מתקנת חכמים, במקרה כזה צריכה האישה שנתבעה להישבע שבועת היסת, כדי להפטר מהתשלום. אך אשתו של רבא, שהייתה בתו של רב חסדא העידה לפניו, כי אותה אשה נוהגת להזכיר שם שמים לבטלה וחשודה על השבועה. הפך רבא את חובת השבועה על הצד שכנגדה. פעם אחת ישבו לפניו ר' פפא ור' אדא בר מתנא, והביאו שטר אחד לרבא. אמר לו ר' פפא, יודע אני בו ששטר פרוע הוא. אמר לו, האם יש אדם נוסף איתך (להעיד על כך)? אמר לו, לא. אמר לו, אף על פי שאתה אומר זאת, עד אחד אינו כלום. אמר לו רב אדא בר מתנא: ולא יהא רב פפא נאמן כבת רב חסדא?! השיב לו רבא: בת רב חסדא מוחזק אני בה שאומרת אמת, ברב פפא אינני מוחזק.

שוב אנו רואים, שרבא לא היה בטוח שרב פפא דובר אמת, וחשד בו.

נמצא, כי דבריו של רב פפא במסכת שבת: "לדידי חשדן ולא היה ביי", אין זה על מקרה חד פעמי שקרה עמו, אלא הם תיאור של חייו של רב פפא, שחשדו בו כמה וכמה פעמים על לא עול בכפו. ואף בדורות אחר כך הבית יוסף והמהרש"א אף הם חושדים ברב פפא.

ונראה לתת טעם לכל אותן חשדות על רב פפא, וזאת על פי דברי רב פפא עצמו בנדה (כו). שאמר הלכה בבית המדרש, ולעגו עליו התלמידים. "אמר רב פפא: אפילו כי הא מילתא לימא איניש

ולא נשתוק קמיה רביה, משום שנאמר 'אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה'. כלומר, אפילו דבר שיביא ללעג, על האדם לאומרו, כדי שמתוך דבריו יסביר לו רבו טעמו של הענין. "אם נבלת" - אם הושפלת על דברי תורה, "בהתנשא" - סופך להתנשא, "ואם זמות" - ושתקת, "יד לפה" - לא תדע להשיב תשובה כשישאלוך (על פי רש"י).

נמצא, כי רב פפא הולך בשיטה שעל האדם לומר את אשר על ליבו, גם אם לא תמד הדברים מוצי חן בעיני השומעים, ואף גורמים להם ללעוג עליו. כמו כן מובא בשו"ת הרשב"א (ח"א תשו' פ"ד). מעשה על רב פפא שלא נמצא אצלנו בתלמוד, וכך מובא שם: ששאלו את רב פפא, מה שמך? אמר להם: רב פפא. הוסיף את התואר "רב" לפני שמו. ושאלו והא כתוב (משלי כ"ז, ב') 'יהלך זר ולא פיך', ואמרו והא אין זר פיך. כלומר רב פפא הסביר שכוונת הכתוב היא, ש'יהלך זר', "ולא" - אם זר לא מהלל אותך, הרי ש'פיך' הוא יהלל אותך, ועל כן אמר ששמו רב פפא, ולא פפא.

ומזה מסיק הרשב"א, שעל התלמיד חכם להודיע שהוא תלמיד חכם, משום שלא יזלזלו בתורה שבו בשוגג, בגלל אי ידיעה. וכ"פ הרמ"א (יו"ד, סי' רמ"ו סעי' כ"א). עיי"ש.

הרי ששוב כאשר רב פפא רוצה לומר את האמת שנראית לו, הוא אומר אותה אף שהדבר גורם לו לספוג בזיונות.

"לדידי חשדן ולא הוה ביי" - זו דרך חייו של רב פפא. הוא עושה דברים תמוהים ומוזרים, מעוררים חשד אבל מכיון שלדעתו זוהי האמת, הוא עושה כן ואכן הנהגה זו גרמה לחשדות רבים עליו.

נחזור עתה אל משה רבינו, מתי בורא עולם מעיד על משה רבינו כי "פה אל פה אדבר בו"? בסוף פרשת בהעלותך, מרים ואהרון המדברים במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח, ששומעת מרים מגיסתה ציפורה כי משה רבינו פרש ממנה. "ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' הלוא גם בנו דבר"... ועל אף שיש לנו השראת הנבואה לא הוצרכנו לפרוש, ועל כך משיב להם בורא עולם, כי אין להם כלל להשוות את דרגת הנבואה של משה רבינו אל דרגת הנבואה שלהם: "אם יהיה נביאכם, ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו, ומראה ולא בחידות ותמונת ה' יביט...".

כאשר חשדו במשה רבינו, חשד שאין בו, הרי שהוא זכה לדרגות נבואה גבוהות עד כדי ש"פה אל פה אדבר בו". כמו כן רב פפא כיון שהיה בו מעלה זו שהיו חושדים בו ואין בו לכן הוא זכה למעלה הגדולה של "פה אל פה אדבר בו".

בזה יבואר הכינוי שזכה לו רב פפא: "סודני", כמובא במסכת ברכות (מד:), ומבאר רש"י: בעל שר תמרים, ורב פפא מוכר שר היה. אולם במנחות (עא.) ובנידה (יב:) פירש רש"י ש"סודני" הוא מלשון "סוד ה' ליראיו". ויש לומר שקיבל תואר זה בזכות הנהגתו לבזות את עצמו, ואיתא בחגיגה (יד:): תלמידי חכמים שמקטינים עצמם על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מגלה להם סוד לעולם הבא.

מעתה נבין מדוע גם זכה רב פפא לעשרה בנים תלמידי חכמים, שכן כתב בעל הטורים בפרשת לך לך על הפסוק: "והאמן בה' ויחשבה לו צדקה": ויחשבה - ג' במסורת. הכא ויחשבה לו צדקה. ואידך ויחשבה לזונה' גבי תמר (וישב ל"ח, ט"ו). ויחשבה עלי לשכורה' גבי חנה (שמואל א' א', י"ג). היינו דאמר ר' יוסי (שבת קיח:): יהא חלקי עם מי שחושדין אותו ואין בו, שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצאו ממנה פרץ וזרח שיצאו מהם מלכים ונביאים. וחנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל. וזהו בשביל שנחשדו לזונה ולשכורה נחשב להן לצדקה. אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

מסביר בעל הטורים, שבכל מקום שנאמר "ויחשבה", שחשדו באישה, לגבי תמר ולגבי חנה, התוצאה היתה "לו צדקה" - יצא הצדק לאור והן זכו לשכר, שיצאו מהן מלכים ונביאים. משום כך אמר ר' יוסי "יהא חלקי עם מי שחושדים אותו ואין בו", שכן דבר זה מביא לשכר גדול. ויש לומר שאף רב פפא אשר חשדו בו על לא עוול בכפו, לפיכך זכה לעשרה בנים תלמידי חכמים כתמר וכחנה.

ב. השדים שמגלים סודות התורה:

הגמרא בפסחים קי. מספרת, שהיה לרב פפא חבר מאוד טוב, הלוא הוא "יוסף שידא", כי כמו שיש שדים מחלק הסטרא אחרא, זה לעומת זה עשה אלהים יש שדים טובים, והזדה"ק בפרשת פינחס רעיא מהימנא דף רנג. קורא להם "שדין יהודאין". אותו יוסף שידא היה שד תלמיד חכם ובא והסביר לרב פפא מתי יש לחשוש משום זוגות ומתי לא. הגמרא בעירובין דף מ"ג סוע"א מביאה, שהלכות שנאמרו בבוקר בשבת בסורא, נשנו לפנות ערב בפומבדיתא, ושואלת הגמרא: מי אמר זאת? הרי אי אפשר לפרש שזה אליהו הנביא משום אסיור תחומין. ותירצו: "דילמא יוסף שידא אמרינהו". ופירש רש"י: דלא מנטר שבתא.

שד נוסף שהיה שד למדן, הוא "יונתן שידא" שמובא בגיטין סו. שרבי חנינא אמר, אמר לי יונתן שידא. כמו כן הוא מוזכר ביבמות קכב. יעו"ש.

ויש לפרש מדוע דוקא שני שדים אלו "יוסף שידא" ו"יונתן שידא" ומדוע נקרא שמם כך. נראה

ב"האל המושיע", בא רב פפא והורה לסיים בשניהם:
"הנפרע לישראל מכל צריהם האל המושיע".

ובמסכת סוטה (דף מ.) הגמרא שואלת: "בזמן ששליח צבור אומר מודים, העם מה הם אומרים?" כלומר מה שנקרא בימינו "מודים דרבנן" (סיפור על הרב אלישיב שלמד לומר תודה באנגלית לרופא על פי האבודרהם שלא יוצאים ידי חובה באמירת תודה על ידי אחר). חמש נוסחאות הובאו בגמרא והכרעת רב פפא שנפסקה להלכה היא "הלכך נימרינהו לכולהו". אכן, נוסח המודים דרבנן "שלנו" מורכב מצירוף כל ההצעות שבגמרא. ולפיכך כתב הבית יוסף אורח חיים סימן קכ"ז: מצאתי כתוב שנקרא "מודים דרבנן" לפי שהוא תיקון הרבה חכמים.

נציין שגישת רב פפא חוזרת על עצמה גם ביחס לברכות התורה (ברכות יא:), קידוש לבנה (סנהדרין מב.), כמו כן בחולין (סה.) ישנה מחלוקת בענין סימני החגבים, שהסימנים שלהם הם: כל שיש לו ארבע רגליים וארבע כנפיים וכנפיו חופין את רובו, אמר רב יהודה אמר רב: רוב אורכו. ואמרי לה: רוב היקפו. אמר רב פפא: הילכך בעינן רוב אורכו ורוב היקפו.

נמצא אם כן כי רב פפא מסמל את "הרב המאחד", לאחד בין השיטות ולהרבות שלום בעולם.

הגמ' בברכות (נח.) אומרת שכשרואים אוכלוסיה גדולה של ששים ריבוא מישראל צריך לברך "ברוך חכם הרזים" ופירש"י היודע מה שבלב כל אלו. ובגמ' מסופר שרבי חנינא בנו של ר' איקא פגש ברב פפא ור"ח בנו של ר' יהושע ובירך עליהם ברכה זו למרות שהם יחידים. וביאר הרמב"ן במלחמות ה' שהוא מיסודי החכמה שרמזו להם שראוי לברך ברכה זו על חכם הגדול שנכללו בו כל הדעות כענין שנא' ביהושע בן נון "איש אשר רוח בו" שיכול להלך כנגד רוחו של כל אחד ואחד.

כמו כן, מספרת הגמרא בתענית (ט:): שאחרי פטירתו של רבא באו רבים מתלמידיו לישיבתו של רב פפא. אולם ביניהם היו גם כאלה שמפעם לפעם הביכו אותו בשאלותיהם המוזרות. ונתגלה לרב פפא בחלום, שהם עלולים להיענש. אבל הוא התפלל עליהם שלא ייענשו על כי ביישוהו ברבים.

אחד התלמידים היה שמעי בר אשי (שהיה, מאוחר יותר, אביו של רב אשי המפורסם, שיחד עם רבינא ערך את התלמוד הבבלי) שאף הוא קנטרו בדברים. פעם שמע שמעי כיצד רב פפא מתפלל, שהשם יצילו משאלותיו המביכות של שמעי. מאז ואילך הוא חדל ממנהגו זה.

הסיפור הזה מראה מאין כמוהו את מידותיו התרומיות של רב פפא. כי הלא, בתור ראש הישיבה,

לומר, שכן בדרך כלל סודות התורה מתגלים לבני אדם על ידי אליהו הנביא, כמו שמצינו אצל רשב"י במערה שעיקר גילוי סודות התורה בא לו על ידי אליהו הנביא, כמובא בזוהר חדש תחילת פרשת כי תבוא (דף עג.), "הוה אליהו זכור לטוב אתי לון בכל יומא תרי זימני ואליף לון". ע"כ. וכן כתב להדיא המהר"ח בהקדמה לעץ חיים (דף ג' ע"ד) וז"ל: רוב דברי הרשב"י עליו השלום בספר הזוהר ובתיקונים ובמדרש שיר השירים הכל נגלה אליו על ידי אליהו הנביא ז"ל וכו', ועל ידי נשמות הצדיקים וכו'. עכ"ל. אולם פעמים שאין אליהו הנביא יכול להתגלות ולאז דוקא מחמת חסרון הצדיק, אלא מחמת הסובבים אותו, או משום שהוא שומר שבת כמובא בעירובין שם. בכזה מצב מתגלים סודות התורה על ידי "שדין יהודאין". ולכן נקרא שמם "יוסף" ו"יונתן", שכן יוסף הוא בגימטריא ג' פעמים אליהו. ואילו "יונתן" עם האותיות הוא עשר פעמים אליהו עם הכולל. להורות, שתפקידם של אותן "שדין יהודאין" להחליף את אליהו הנביא בגילוי סודות התורה. ולכן נקרא שמם "יוסף" ו"יונתן" משלון הוספה ונתינה, שמוסיפים ונותנים לו סודות התורה.

ג. רב פפא - הרב המאחד:

מעלה נוספת שמצינו אצל רב פפא, היא ענין השלום והאחדות בין האמוראים, שכן כאשר מציינת הגמרא מחלוקות בין האמוראים ומביאה כמה שיטות, בא רב פפא ומאחד ביניהם ואומר: "הלכך נמרינהו לתרווייהו" - בואו נקיים את שתי השיטות יחדיו, כך למשל במחלוקת חכמים (ברכות נט.), כיצד יש לברך בעת ראיית הקשת אם יש לברך "ברוך זוכר הברית" או "נאמן בבריתו וקיים במאמרו", ורב פפא הכריע כי יש להזכיר את שניהם - "ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו". כמו כן בברכות נט: רבי יוחנן היה מסיים ברכת ישתבח ב"רוב ההודאות" ורבא אמר לסיים ב"האל ההודאות", בא רב פפא ואמר: הילכך נימרינהו לתרווייהו: "רוב ההודאות והאל ההודאות".

כמו כן בענין ברכת אשר יצר מובא במסכת ברכות (ס:): "כי נפיק אומר: ברוך אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חללים גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או אם יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד לפניך. מאי חתים? - אמר רב: רופא חולים. אמר שמואל: קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי! אלא: רופא כל בשר. רב ששת אמר: מפליא לעשות. אמר רב פפא: הלכך נמרינהו לתרווייהו, רופא כל בשר ומפליא לעשות".

כמו כן במגילה (כא:): אחד הורה לגמור את הברכה שלאחר קריאת המגילה בפורים בנוסח: "הנפרע לישראל מכל צריהם", ורבא הורה לסיים

יכול היה בנקל להרחיק את הבחורים שהפריעו לו, אך הוא מחל על כבודו.

רב פפא סמל השלום, גם מלמד אותנו כיצד נחיה באהבה ואהוה עם נשותינו, במסכת יבמות (סג.) הוא אומר: נחית דרגא ונסיב איתתא. ופירש רש"י שם: "נחית דרגא ונסיב איתתא - לא תקח אשה חשובה ממך שמא לא תתקבל עליה. כלומר, אם אתה רוצה שלום בית יש חשיבות גדולה שהאישה תכיר בערך בעלה ותכבד אותו ולכן שלא יקח אישה יותר חשובה ממנו.

כמו כן אומר רב פפא ביבמות שם: קפיץ זבין ארעא מתון נסיב איתתא - קפוץ ומהר לקנות אדמה, אבל היה מתון ומיושב בלכתך לשאת אישה. ובמסכת בבא מציעא (נט:) מובא, שאמר רב פפא לאביי: איתתך גוצא גחין ותלחוש לה (אשתך קטנה התכופף ולחש לה). כלומר שיש להתייעץ ולשמוע בקול האישה.

ד. רב פפא ועמל התורה:

במסכת יבמות (קו.) מסופר שרב פפא בא לשאול את רבו אביי, כיצד כדאי לנהוג במקרה של בת חמיו - גיסתו שבעלה נפטר ללא ילדים, ונפלה ליבוס לאדם שאינו הגון לה, וההוא לא רצה לחלוץ לה, ואביי השיב לו מה שהשיב. תשובתו של אביי לא נראתה לרב פפא כנכונה, והוא הציע פתרון אחר. ואביי הודה שפתרונו של תלמידו, הוא הנכון. ואז אביי אומר לרב פפא דבר מבהיל ולא מובן: "אמר לו אביי לרב פפא: אביך היכן? השיבו לו רב פפא: בעיר. אמך היכן? אמר לו: בעיר. נתן בהם אביי את עיניו - ומתו אביו ואמו של רב פפא!"

וכתב שם רש"י: "אבוך היכא - כלומר, כמדומה אני שיש לך אב ואם סמוכין לך לספק צרכיך. לפיכך קא מחדרן שמעתך (ידיעותיך טובות)". ופלא הוא שהרי בודאי אין לחשוש באביי שעשה כן מחמת קנאה בתלמידו שכן חז"ל לימדונו (סנהדרין דף קה:) "בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו!". ומדוע נתן עיניו בהוריו של רב פפא?

כמו כן, הרי הגמרא בב"ב (ב:) אומרת, אמר רב אבא אמר רב הונא אמר רב: אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקומותיה משום שעלול להזיק על ידי עין הרע. ואם עין הרע אסור בתבואה כ"ש שאסור לגרום שבני אדם שמפרנסים בנם שהוא ת"ח שימותו בעין הרע?

קושי דומה קיים בסוגיה במסכת כתובות (יז:), בענין המנהג שהיה קיים בבבל למשוך את ראשי הבחורים והתלמידים בשמן מבושם בשעת הנישואין. ועל כך שואל רב פפא את אביי רבי, האם כוונתך לשמן המשמש לחפיפת שיער? אמר לו אביי לרב

פפא: יתום! האם אמך לא סיפקה שמן מבושם לראשי התלמידים בשעת חתונתך?!"

ושוב קשה, אביי המית את הוריו של רב פפא באמצעות עין רעה וגרם לו להיות יתום, והוא אינו בוש להזכיר לרב פפא את מצבו - כאשר הוא עצמו הביא אותו למצב העגום הזה?!

לכן מכח קושיה זו נראה לומר, שאין כוונת הגמרא כפשוטה של מות ממש, אלא מצינו אצל רב פפא שיש קשר מיוחד של ההורים שלו אליו, שכן אביו של רב פפא לא נקרא כלל בשמו, אלא "אבוב" דרב פפא" כך מובא במסכת בבא מציעא (כח:), כמו כן במסכת תענית (כד:) שרב נחמן קורא לרב פפא, הוא קורא לו "בר אושפרתי" וכפי שמובא הגהת הערוך שם בצידי הדף שזוהו שמה של אמו של רב פפא, רב נחמן אינו קורא לרב פפא בשמו הפרטי אלא בשם אמו. ונראה לומר, כי ההורים של רב פפא היו תומכים ומסייעים לו הרבה בלימוד התורה, עד שהוא נקרא על שם, והם נקראים על שמו, אולם מחמת כן נגרם שתורתו של רב פפא לא היתה בעמל ויגיעה, ורצה אביי שתורתו של רב פפא תהיה כמו שכתוב בתורה "אם בחוקותי תלכו", וכתב רש"י: שתהיו עמלים בתורה, ועל זה אמרו בברכות (סג:) "זאת התורה אדם כי ימות באוהל" - אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. לכן גרם אביי שהוריו יפסיקו לתמוך בו, ואז הם הנחשבים כמתים לגביו, אך לא שבאמת מתו. ולכן במסכת כתובות, כשאביי פונה אל רב פפא: הוא מכנה אותו בשם "יתום", וכוונתו, הרי כבר ההורים שלך לא מסייעים בידך ללמוד תורה, וממילא אתה לומד תורה מתוך עמל, ולא היה לך לשאול שאלה זו.

ה. רב פפא - מיתוק הדינים:

נקודה נוספת שיש לעמוד בענינו של רב פפא, הגמרא במסכת ראש השנה (יז.) מספרת, שרב הונא בריה דרבי יהושע היה חולה אנוש, ובא רב פפא לבקר אותו כשיצא ממנו אמר לבני משפחתו של רב הונא הכינו תכריכים, אומרת הגמרא שלבסוף החלים רב הונא והתבייש רב פפא לראותו, עד שיום אחד ראהו ואמר לו הרי אני ואתה יודעים את האמת, שנגזר כבר דינך למות ואם כן כיצד ניצלת? והשיב לו רב הונא, שכיון שהוא העביר על מידותיו זכה שגם בשמים התנהגו עמו כן והעבירו על מידותיהם והוסיפו לו שנות חיים.

אבל יש לעמוד על דבריו של רב פפא עצמו, בשביל מה היה צריך ללכת ולומר לבני משפחת רב הונא שיכינו תכריכים, מה אתה רוצה להראות שיהיה לך רוח הקודש ואתה יודע מה קורה בעולמות העליונים? ועוד בסופו של דבר לא צדקו דבריו ונמצא שהתבייש.

בטענה שהספנים אחראים גם על מקרה אונס כזה. באו הספנים ותבעו אותם לין תורה אצל רבא, קרא עליהם רבא: קאקי חיורי משלחי גלימי דאינשי אונסא דלא שכיח הוא. רש"י מפרש: אווזים לבנים, לפי שהיו זקנים.

במקום נוסף אנו מוצאים שנקראו כך רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, הגמרא בכתובות (פד): מביאה, על יימר בר חשו שהלווה כסף לאדם מסויים ואותו לווה נפטר בלי לפרוע את החוב והשאייר ספינה. אמר יימר לשליח שלו: זיל תפסה ניהליה! אזל תפסה. פגעו ביה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, אמרו לו: אתה תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, ואמר רבי יוחנן: התופס לבעל חוב (שליח התופס מטלטלין של לווה לצורך בעל חוב) במקום שחב לאחרים (שמפסיד בעלי חובין אחרים בתפיסתו) לא קנה! (דלאו כל כמיניה לחוב זה כדי לזכות את זה).

כאשר שמע בקולם השליח ועזב את הספינה, תפסו רב פפא ורב הונא שאף הם הלוו לו כסף, את הספינה במקומו, רב פפא תפס את העוגן של הספינה ואילו רב הונא תפס את החבל של הספינה. וכל אחד טען כולו שלי. באו לפני רבא שאמר להם: קאקי חיורי משלחי גלימי דאינשי (מפשיטין טליתות האנשים)! הכי אמר רב נחמן: והוא שתפסה מחיים. ע"כ.

שוב נקראו רב פפא ורב הונא בשם "אווזים לבנים".

ונראה לפרש מה הכוונה בשם "אווזים לבנים", על פי דברי הגמרא בברכות (כ.) שרב גידל היה עומד על פתח המקוה של הנשים, והיה מורה להם כיצד לטבול. שאלו אותו חכמים: אינך חושש מיצר הרע: אמר להם: שדומים הם בשבילו לקאקי חיורי - אווזים לבנים.

והנה בספר שירה עם תמונות רואים שאווז לבן נקרא אווז הבית ואילו אווז שחור הוא אווז הבר. אווז לבן מורה על הצניעות ועל הצורך להיות בתוך הבית, לכן רב גידל קרא לנשים: "אווזים לבנים" להורות על הצורך שלהם להיסגר בביתם שכן "כל כבודה בת מלך פנימה".

כמו כן רבא קורא לשני תלמידיו רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע, אווזים לבנים, שעליהם להיות בביתם לשבת וללמוד ולא לצאת לכל מקום ומקום לענייני מסחר.

אלא יש מעשה על הסבא משפולי ז"ע (הובא בספר דברי תורה מונקאטש ח"א אות ס"ז), שבעיירתו היתה אלמנה עם שתי בנותיה, ובעלה המנוח היה מוחזק כירא שמים ואדם נאמן, לכן גם לאחר מותו המשיכו להחזיק את אשתו שקנו אצלה מי דבש (הנקרא מע"ד). והי היום וחלתה האלמנה במחלה מסוכנת והגיעה עד שערי מות. ובנותיה רצו מהר אל הסבא משפולי לבקש רחמים בעד אמם בבכי נורא. ויען להם הרה"ק, שיביאו מי דבש אל קבר אביהם המנוח ויאמרו לו ששולחים לו זאת לכבוד האורח שיבוא בקרוב אליו היינו אמם. כששמעו זאת הבנות מרוב צער התעלפו, עד שהיה צורך לעוררם ולהחיותן במים קרים. וכשהתעוררו הבנות, אמר להן הרה"ק: לכו אל ביתכן כי ברוך ה' הוטב לאמכן, והיא בקרוב תחזור לבריאותה. ואכן כך היה.

האנשים שהיו באותו זמן בחדר התפלאו על מעשהו של הרה"ק, שכך הפחיד את הבנות וגרם להן להתעלף. הסביר להם הרה"ק: הן אמת שהאלמנה אשה צנועה ויראת ה', אולם בנותיה אין תוכם כברם, ומפני חטאן נגזר הדין על אמן שתמות, ובראותי גודל הצרה שיגיע מזה, אמרתי להן שיקחו מי דבש אל אביהן בבית הקברות, אז נפלו לארץ והרגישו בלבן כבר טעם מיתת א. מן, ובכך קיבלו את העונש המגיע להן ונתרפאה א. מן. ע"כ המעשה (והרחבנו בזה בנחלת פרשת שמות אות ע').

אף רב פפא שידע שנגזרה הגזירה על רב הונא רצה לפעול ולשנות את הגזירה על ידי שהכניס למשפחה פחד מיתה, ובזה גרם להם שיחשב להם כאילו מת ויזכה לחיות.

ודברים הללו מקבלים משנה תוקף על פי מה שכתב בספה"ק אוהב ישראל (פרשת כי תשא) לבאר מדוע רב פפא היה מקפיד לקרוא לעצמו "רב פפא" כפי שהזכרנו לעיל בשם הרשב"א, וז"ל: ולזה אמר רב פפא. פפ"א הוא מספר קס"א סוד שם אהי"ה במילוי יודי"ן. ולזה נקרא ר"ב פפ"א. כי הוא המספר הרב והגדול ממילוי שם אהי"ה. שאיף ליה מאותו המין. היינו מבחי' דעת עליון הקי. שהוא עיקר המתקת הדינים בשורשם היינו להמתיק כל הדינים מישראל ולהמשיך עליהם רחמים גדולים ממוזגים. וזהו מאותו המין. עכ"ל.

ו. קאקי חיורי - אווזים לבנים:

הגמרא בגיטין (עג.) מספרת, רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע קנו שומשמים על שפת נהר מלכא, שכרו מלחים שיעבירו את הסחורה שלהם בספינה אל ביתם, וקבלו על עצמם שכל אונס שיקרה הם ישלמו. לבסוף עלה שרטון בנהר. באו רב הונא ורב פפא ולקחו מהספנים את החמורים שלהם